

III ZIELKUNDE III

De wijsgeerig-theologische kant onzer vraagstelling.

Tot dusver schreven we een drietal artikelen onder den titel: Het „ik“. De bedoeling dezer artikelen was, na te gaan, wat we eigenlijk onder het woord „ik“ hebben te verstaan. Uit den aard der zaak moesten we, om daarover zekerheid te hebben, ons wenden tot een onderzoek naar de beteekenis, die het woord „ik“ in het spraakgebruik heeft; en hadden we tevens vast te stellen, op welke wijze wij bij onszelf een bewustzijn omtrent een „diepste ik“, een „kern der persoonlijkheid“, of hoe men dat „eigenlijke ik“ ook anders omschrijven wil, aantreffen.

De bedoeling onzer artikelen over het „ik“ was dus, duidelijk te maken, ten eerste, dat men het woord „ik“ óók gebruikt in anderen zin, dan ter aanduiding van den geheelen persoon, zooals hij zich in het leven beweegt; en ten tweede, dat men dat doet op goeden grond. Het woordgebruik is daarmede gerechtvaardigd.

Nu komt evenwel een andere vraag.

Het is deze, of men nu in de wijsgeerte en vooral of men in de theologische gegevens grond vindt om de onderscheiding tusschen „natuur“ en „ik“ te rechtvaardigen¹⁾. Ja, ter eerster instantie gaat het er eigenlijk om, dat uitgemaakt worde, of de Schrift zelve ons voor zulk een onderscheiding goeden grond geeft.

Daarom moeten we thans den wijsgeerig-theologische kant van de vraagstelling nader bezien.

Wanneer we daarmede beginnen, doen zich evenwel zeer groote moeilijkheden voor. Moeilijkheden, die in onzen kring eigenlijk pas sinds de laatste tien à vijftien jaren zijn opgekomen.

Wat toch is het geval? Steeds weer moet men, indien men spreekt over wijsgeerige en over theologische vraagstellingen, óók indien men handelt over de belijdenisuitspraken der Kerk, terug naar de eerste eeuwen van onze jaartelling, waarin de grondslag gelegd werd voor alle latere formuleringen van de belijdenisschriften en voor alle latere omschrijvingen en uitdrukkingen van de orthodoxe geloofsovertuiging.

In de eerste eeuwen toch heeft de kerk zich tegen allerlei aanvallen van buiten moeten verdedigen; in de grieksch-romeinse wereld was zij geroepen de waarheid te handhaven tegenover allerlei aanval; men poogde in de kerk zelve de van God in Zijn Woord en in Zijn Zoon ons geopenbaarde waarheid zoo scherp mogelijk te omschrijven; de kerk zelve heeft door veel strijd heen eindelijk formuleringen gevonden, welke haar rust gaven, en eeuwen lang zijn deze formuleringen gezien als de meest juiste en de zoo scherp mogelijke omschrijving van hetgeen

¹⁾ Het uitgangspunt van ons betoog was immers juist deze onderscheiding! (Zie ons artikel van heden voor zes weken.)

Het toont de gouden kleurenpracht van zijn Herfsttijd. Wat spreekt er uit die oogen een visie, welke diep schouwt, en wat een diep licht er in die krachtige trekken om den mond. Gij leest van dat gelaat, bijna geheel onlijst door het zilver van den baard, een gerechtvaardigd gevoel van zelfbewustzijn. „Ik mag wel zeggen“, zoo schreef hij eens, „dat ik wat ben, als ik er maar bij voeg: door de genade Gods ben ik, wat ik ben“.

Op zijn borst draagt deze kruisprediker het teken der hooge onderscheiding, hem door H.M. de Koningin verleend.

En hoe sprankelt op dit gelaat die fijne humor, een zijner meest in het oog vallende karakteristieken, welke nog steeds in veler herinnering voortleeft.

Toen wij tegelijk uit de zaal gingen, waarin Dr. Kuyper zijn doorwrochte rede over het recht van Universiteitsstichting had gehouden, ontmoette hij mevrouw O. Haar op den schouder kloppend, zei hij: „Zult u het netjes aan uw man oververtellen?“

Als Ds C. van Proosdij het beroep naar de kerk van Amsterdam had aangenomen, deed Ds Gispén in het gesprek met enkele vrienden de leuke opmerking: „Nu zal ik van mijn spinazie wel wat moeten missen“.

De oude broeder Sw. uitte op zijn ziekbed aan Ds Gispén de klacht, dat hij zoo weinig kon getuigen. Het antwoord luidde: „Dat is ook niet meer noodig, u hebt heel uw leven op de bazuin geblazen“.

Man van humor, doch ook van diepsnijdenden ernst. Een jong predikant moest, vanwege de pertinente loochening van cardinale stukken der Christelijke leer, uit het ambt ontfet. Altijd onvergetelijk blijft mij het oogenblik, waarin Ds Gispén smeekte, dat de Heere dezen jongen man toch de oogen openen mocht, om de trotsche hooft van zijn hart te verfoeien, waardoor hij stout durfde ontkennen, wat de Heere in Zijn heilig Woord zoo stellig heeft geopenbaard.

door God aan zijn kerk als waarheid was geopenbaard. Geslachten van denkers en leiders hebben eeuwen lang bij deze formuleringen geleefd; de mannen die leiding gaven, en door God geroepen waren om tegen vernieuwde aanvallen van den vijand de waarheid verder uit te bouwen, wat de omschrijving in woorden aangaat, hebben op de basis van hetgeen in de eerste eeuwen door de kerk werd beleden en geformuleerd, hun formuleringen gegeven; de kerken van later eeuwen, ook juist die der Reformatie, hebben zich bij de oude uitdruckswijzen aangesloten; en eeuwen lang heeft onze God uit Zijn kerk den dank ontvangen voor het feit, dat Hij telkens weer zijn kerk „in alle waarheid had geleid“ en door Zijn Geest „het licht op den kandelaar“ had gelaten.

Nu werden voorheen die eerste eeuwen wel fel aangevallen. Het gewone betoog van de valscheilijk dusgenaamde wetenschap was, dat deze eerste eeuwen van christelijk denken voor alle waarachtige wetenschap den dood beteekend hadden. „Och“, zoo zeide men, „het christendom heeft een eind gemaakt aan het sprankelen van den fijnen grieksch geest. De kerk heeft de schoonheid van het grieksch denken niet gewaardeerd; zij is haar eigen gang gegaan, en daarbij heeft zij, in plaats van te achten op hetgeen aan kennis-bezit in de Griekse wereld aanwezig was, in overschatting van het christelijk geloofsbezet, het grieksch denken in feite, ten koste der menschheid, groot onrecht aangedaan.“

Tegenover zulk een betoog, heeft de kerk en hebben de christelijke denkers immer staande gehouden, dat het in de worsteling der eerste eeuwen niet ging om het bewaren van een heidensch cultuurgood, maar dat het ging om de Openbaring Gods, om de Waarheid, die Hij aan Zijn kerk, dwars door allerlei bestrijding en door allerlei aanval heen, te formuleeren en te handhaven gaf.

Maar met-dat-al bleef in het oog der humanistische wijsbegeerte de kerk het instituut, dat een domper beteekend had voor het lichtende glanzende van de heidense wetenschap; de kerk en de christelijke geleerden hadden, zoo zeide men, groote schuld op zich geladen, door de fijnheid van den grieksch geest als cultuurbezet niet voldoende te waardeeren.

Bij deze beschuldiging bleef de kerk evenwel rustig. Zij wist, dat de humanistische wetenschap niet kon verstaan om welke goederen het in de eerste eeuwen der kerkhistorie was gegaan. En zij beleed het, dat de Waarheid Gods óók den Grieken een dwaasheid is.

Maar er kwam een wijziging in den toestand. De duitse wijsbegeerte, zooals die zich vanaf het begin van de vorige eeuw heeft ontwikkeld, nam tegenover veel van het vroeger zoo gewaardeerde „grieksch cultuurbezet“ een veel meer gereserveerde houding aan. Dat kwam, omdat haar probleemstellingen langzamerhand andere geworden waren, dan die van de wijsbegeerte der vroegere eeuwen. We komen op deze kwestie later nog wel uitvoerig terug. Slechts één voorbeeld willen we geven.

Bij het graf van Professor Biesterveld hadden verschillende sprekers het woord gevoerd. Ten laatste trad Ds Gispén naar voren met de korte, krachtige betuiging: „Wij hebben te aanbidden“.

Een man van kinderlijk geloof.

Op een der Amsterdamsche grachten hadden wij een eind samen gewandeld. Bij het verder gaan, zag ik, hoe een lid der gemeente, mij wel bekend, stil stond op den weg en met een blik vol welgevallen hem een poos nastarde.

De man van groote populariteit.

Als hij zijn vijftigjarige ambtsvervulling mag gedanken, toont zijn beeldenis, zie blz. 340, de vervulling van Psalm 92: 15. Nóg blikeren de oogen van lichtjes.

Eindelijk stuiten wij op de foto: „Gispén op zijn ouden dag peinzendmoede“, blz. 291. Uit heel die gestalte spreekt weemoed. De uitkomst van zijn werk heeft hem niet ten volle bevredigd. Doch zelfs in de diepe schaduwtonen spreekt uit die oogen nóg kracht. De linkerarm daalt moede en mat omlaag. Doch niet de beide handen hangen terneer. De rechterhand steunt het peinzend hoofd. Dat treffend beeld staat pikant tegen het licht van den achtergrond met zijn zilverachtige diepte. De linkerhand doet denken aan wat hij met stervende lippen sprak: „Ik heb gedaan“. En de rechterhand aan het allerlaatste moment, toen hij, naar den hemel wijzend, half zingend zeide: „Ik zal Zijn naam...“ (blz. 354).

Wat op blz. 145 wordt gezegd van Ds de Moen, geldt ook ten opzichte van Ds Gispén: „In dezen Christen was veel van Christus“.

Daarom mag het zoo vruchtbare leven van dezen man van singuliere gaven voor alle dienaren des Woords en voor elk belijder van Christus gelden, als een heldere spiegel, als een treffend exempel, dat waardig is, tot in geslachten in dankbare gedachtenis te worden gehouden.

J. P. T.

pels beduiden, en het dwaalen helle lachvrees. En opch deinsde ik een verachtar de bergen ik mij opge... voor mij huld, want in begaan. Het rek, maar om

e constructie: dramatische de grandioze eping vervult, lat in Raine's wil zeggen, t wordt, hoe oe de prima-tot adelaars-aafde Wester-de figuur van at Raine met ilen van eigen n dit bergnest door de overatdekking, dat die hij stijft voortvloeit uit aarschuwing, en gezondenschap hem ed is als het liepte schept". weten wakker

zing van den et boekje, zijn uwing, die er ing, dat er uit is dat gezegd is Dagblad: het n, en het prodelijkheid, die an geweten en e er niet uit niet zag, bij rplicht achtie er teruggaf en tari riskeerde te hangen — ig zijn cultuur! le anderen, eggen: wat de ze enkele aan-

arden spreekt over de begen de vitalis- l en ik behoef gen dit boekje

er voor dezen e behoorden. e Z.Eerw. de eden, dat hij Misschien oon- brief aan zijn

r tusschen het Spinozastraat chen tijd. De atsoen van die inee, het kor- het minst dat ie maar eens van het arme rg houdt de st. Het ventje edragen. Innig id" verbonden. lijke waardig-

hij 4½ jaar liep beproefde brengen. Wat et zijn, teekent ver „De strijd bouw van het onze kinderen onze kinderen rleugd en ver- en hoog den Ds Gispén lem te Zwolle, r des Woords

ullmann mee- haar man zoo hunner lieve- om met eigen echtgenoot te e gelezen heb,

gelden ze. Als de pater, met het zieltoegend lichaam van den jongen in zijn armen, zegt: „Zijn lichaam leeft nog, maar ik weet zeker, dat zijn ziel al omhoog is gegaan, daarboven, in het onweer“, is „de beschouwing“ van het boekje in die woorden gekristalliseerd, maar is ze tevens voor ons christelijk besef geoordeeld. En als hij bij het ontvouwen van zijn denkbeelden, tot recht begrip opmerkt: „let wel, alles wat ik hier zeg is geen katholicisme, maar eenvoudig: religie“, wordt daarmee een begrip geïmporteerd, dat in den modernen roman veelvuldig voorkomt, maar voor christelijke overtuiging onaannemelijk is. De scheidingslijn loopt ten aanzien van de literatuur, zooals trouwens ten opzichte van alle levensverschijnselen, tusschen waarde en waardeering. De laatste vloei voor ons niet en nooit zonder meer uit de eerste voort: voor waardeering gelden andere normen.

Maar het niet-kunnen waardeeren sluit ook weer niet uit de erkenning der waarde. En die erkenning is in dit geval volmondig. Want literair gesproken is dit kleine boekje een meesterstuk, „flonkerend, gelijk de bovengenoemde essayist schrijft „overal van wijsheid en schoonheid, evenals de kleuren der ertsen, die de Engelsche geoloog vond, flonkerden in de zon“. C. T.

Puzzle — of symptoom?

We leven in een tijd van malaise, crisis, bezuiniging, versobering, salarisvermindering, achteruitgang van zaken, beperkende bepalingen, enz. enz. en desondanks:

bracht de gemakkelijksbelasting in Amsterdam over de maand Maart meer dan f60.000 op, tegen ruim f54.000 in dezelfde maand van 1933; werd de automobieltentoonstelling te Amsterdam bezocht door 110.000 betalende bezoekers;

is het aantal automobielen boven de 100.000 in de provincie Noord-Holland in nog geen jaar tijds tot over de 10.000 geklommen;

kon een filmaatschappij het riskeeren, voor de opname van een belangrijke gebeurtenis in de maand Maart f15.000 te besteden;

werden de voetbalwedstrijden Holland-België en Holland-Ierland voor een uitverkocht Stadion gespeeld;

leverde de zesdaagsche wielervedstrijd, onlangs te Amsterdam gehouden, een bedrag van ongeveer f40.000 netto winst op;

zijn de buitenterrassen der restaurants in de groote steden 's Zondags tot de laatste plaats bezet;

staan de menschen voor de avondvoorstellingen der bioscopen in de rij;

werd er j.l. Zondag een kwartier na den aanvang van de voetbalmatch Nederland-Ierland voor een matig mooie plaats nog f15 betaald aan opkopers van kaarten;

was de voetbalmatch zelf door negenendertigduizend zeshonderd menschen bezocht, — prijzen der plaatsen variërend van f0.60 tot f5.—

Wie lost deze puzzle op?

Of is het misschien niet een puzzle, maar een allerbedenklijkst symptoom?!

W. B. H.

wordt de foto tegenover het titelblad voor u transparant. Zij toont u heel het leven van Ds Gispén in enkele, schier alles zeggende beelden.

Zie nu eens naar het portret: „Ds Gispén bij zijn komst te Zwolle“, blz. 136. Is dat dezelfde man? vraagt ge onwillekeurig. De stijve witte das en het hefje heeft hij in Giessendam gelaten. Ze zijn vervangen door een simpel wit strikje. Maar het mooie voorhoofd, de sprekende oogen, die heldere kijkers van onder de donkere wenkbrauwen, de scherpe lijn van de neus en vooral die boeken van den mond, waar een schalksche glimlach om speelt, zeggen u: Ja, het is dezelfde. Doch het is hem in alles aan te zien, dat hij toen „van Kampen kwam“. De schaaft van de Theologische School heeft zich niet alleen ten aanzien van zijn uiterlijke verschijning, doch vooral ook op zijn innerlijk wezen doen gelden.

Het portret bij zijn komst te Amsterdam, blz. 210, toont den man in de kracht van zijn leven. Gij zoudt niet zeggen, dat hij toen reeds vijf en twintig dienstjaren achter zich had, vol van moeilijken en moeievollen arbeid. Eerst in Amsterdam hebben zich de vele gaven en krachten, door den Heere hem geschonken, ten volle ontplooid. Al het voorgaande, hoe gewichtig ook, is de periode van voorbereiding.

Ds Gispén is de man van het schier altijd rake woord. Hij laat vader Stijfstra aan zijn zoon schrijven, dat de predikanten „den Bijbel moeten preeken en de gedachten van Gods Woord niet in den scholastiekeken pekel moeten leggen, opdat ze niet van kleur en smaak beroofd worden en vreemde bestanddeelen er zich mede vermengen“.

Hij was in het bijzonder ook een man van de pers. Als publicist had hij een tiensnarig instrument: tijdpreken, dogmatische opstellen, allerlei actueele artikelen in periodieken, mengelwerk in Jaarboekjes en vooral de Brieven aan een vriend te Jeruzalem.

Het portret op bladz. 274 heeft mij het meest geïnteresseerd. Zóó heb ik hem van nabij gekend.